

Újabb adatok Nagy Lajos tűzérségéhez.

Magyarország a XIV. század folyamán Kelet-Európa legjelentékenyebb katonai hatalmává lett. Nagy Lajos nemcsak a Balkán-félszigeti hűbéres tartományokat szerzi vissza a magyar imperiumnak, hanem Nápoly és Velence elleni hadjárataival az olasz félszigeten is nagy befolyásra és tekintélyre tesz szert, Lengyelország koronájának elnyerésével pedig Kelet-Európa sorsának kizárólagos irányítója lesz.

Nem tehető fel, hogy ekkora birodalom megteremtése és megtartása közben ne rendelkezett volna a nagy király minden olyan harceszközzel, melyet korának hadügyi színvonala a biztos siker eléréséhez megkívánt. Már pedig a XIV. század közepétől kezdve Éruópa minden táján tűzifegyverek alkalmazásáról hallunk s így vajjon nem fajtánk lebecsülését jelentené-e, ha megtagadnók Nagy Lajostól annak meglátását, hogy a hadügyi téren való fejlődés az eddig túlnyomóan személyi jellegű mérkőzések (pár-harcok) mellett a harcgépek (tűzifegyverek) mind gyakoribb, sőt elengedhetlenné váló alkalmazását teszi szükségessé.

Hogy a kérdésbe kellőleg belemélyedhessünk, vizsgáljuk meg, vajjon a Nagy Lajos-féle birodalom közvetlen szomszédságában levő területen mikor találkozunk először ágyúk alkalmazásával?

Ismeretes, hogy a Lengyelországgal szomszédos Litvánia fejedelme: Gedimin ágyúgolyótól találva esik el a német lovagrend által védett Fridburg vára alatt Stryikowszki szerint 1528-ban, Dlugoss szerint 1558-ban, az orosz krónikák szerint 1541-ben.¹ Bármelyik időmeghatározás legyen is helyes, annyi bizonyos tehát, hogy a XIV. század első felében, azaz már Nagy Lajos uralkodása előtt ismeretes volt a magyar-lengyel állammal északon szomszédos területen a tűzifegyver. Ágyúk szerepelnek különben a litván területen fekvő Kovno 1562-i ostrománál is.² De nemcsak a német lovagrend ismeri és al-

¹ *Schlözer és Gebhardi*: Geschichte von Littauen, Kurland und Lief-land. — Halle, 1785. 65. old. — *Engel*: Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Cosaken, wie auch der Königreiche Halitsch und Wladimir. — Halle, 1796. 22. old.

² *G. Köhler*: Die Entwicklung des Kriegswesens. II. k. 532. old.

kalmazza ez időben az ágyúkat, hanem a németországi u. n. szabad városok is;³ 1501 az az időpont, mikor Amberg városával kapcsolatban először hallunk német területen tűzifegyverről.

Az osztrákok az 1576.-i Velence elleni háborújuk alkalmával használnak először ágyúkat; 1580-ban már ágyútűz kényszeríti megadásra a Steierország területén fekvő Leonstein várát.⁴

Csehországban a tűzifegyverek megjelenésének eddig ismert legrégebb időpontja 1575.⁵

Olaszország történetében az 1511. évvel kapcsolatban történik először említés ágyúkról.⁶ A bresciaiak ezekkel okoztak nagy károkat Henrik ostromló seregének. Ettől kezdődőleg aztán mind sűrűbben emlékeznek meg tűzifegyverekről az olasz krónikások. Az olaszok tűzértudománya is tehát már Nagy Lajos elődjének, Károly Róbertnek uralkodási időpontjával egykorú. Eszerint még abban sincs semmi lehetetlenség, hogy nemcsak Nagy Lajos, hanem már Károly Róbert is ismerte a tűzifegyvereket. Ez a Károly Róbert trónraléptével bekövetkezett olasz-magyar kapcsolatok révén könnyen feltehető.

De nemcsak olasz területen, hanem Dalmáciában, sőt a Balkán-félszigeten is felbukkannak az ágyúk. Nagy Lajos korában. A magyar tengerparti városok közül pl. Zára 1546.-i ostromával kapcsolatban olvasunk először ágyúk alkalmazásáról.⁷ Állítólag olyan nagy volt az ágyúk zaja, hogy senki sem értette a másika szavát.⁸ Ragusa (1558 óta magyar imperium alatt) is már 1578-ban ágyút öntet és lőport tart raktáron; 1579-ben pedig a bosnyák királynak ajándékoz lőport.⁹ Ez az utóbbi adat azért fontos, mert a lőporajándékozás feltehető, hogy Tvartko bosnyák királynak is voltak már eb-

³ *A. Demmin*: Die Kriegswaffen. 109. old. „Um diese Zeit fingen auch die freien Städte in Deutschland an sich mit Geschützen zu versehen.“

⁴ *A. Dollezek*: Geschichte der österreichischen Artillerie. 19. old.

⁵ *U. a. u. o.*

⁶ *Venturi Giambattista*: Del origine e dei primi progressi delle odierne artiglierie. — Németre fordította *H. F. Rödlich* porosz tábornok, Berlin 1822.

⁷ *A. L. Battara*: Memorie per la storia della Dalmazia, Zara 1809. — II. k. 155. old. „I danni poi erano infiniti e continui. Nuove macchine, bombarde addrizzate dai zaratini verso la bastia gettavano di giorno e di notte sassi in ogni parte di essa.“

⁸ *U. a.* 158. old. „Tanto era lo strepito delli colpi, delle bombarde, delle balestre e delle altre arme che certamente nessuna voce si sarebbe intesa. Così li Veneziani combattendo come leoni rispinsero gli Ungari ed i nostri...“

⁹ *Dr. Miklóssy Zoltán*: Nagy Lajos tűzérsege. (*Hadtört. Közl.* XXVIII. évf. (1927.) IV. füzet. 520—522. old.)

ben az időben ágyúí. Ágyúparkjának kiegészítését célozhatta ama ágyúvétel is, melyet Velencével bonyolít le közvetlenül Nagy Lajos halála utáni évben (1385.)¹⁰ Kétségbe lehet-e vonni ezekután, hogy ha már a magyar király hűbéresének is vannak 1380 táján ágyúí, akkor maga a hűbérúr, a 3 tenger mosta határokkal dicsekedni tudó Nagy Lajos nélkülözöte volna a tüzérséget?

Hogy Nagy Lajos maga öntötte-e ágyúí, s ágyúínak kiszolgáló személyzete magyar volt-e, erre még eddigelé pozitív értesüléseink nincsenek. De hogy Nagy Lajos seregében az ágyú ismeretes volt, sőt serege ágyúk harca közben vitte diadalra a magyar zászlót, arról az 1378—1381-i felsőolaszországi hadjáratl kapcsolatlban szavahlhető értesüléseink vannak.¹¹ Venturi idézett művének egyik helyén, ahol a XIV. századi olasz tüzérség történeti fejlődését adja elő, az 1378.-i évvel kapcsolatlban a következő szenzációs megállapítást teszi:¹² „Im Jahre 1378 belagerten die Ungarn eine Bastei und griffen sie mit Feuerwurf-Geschützen (Bombarde) und Spiess-Wurfzeugen (Mangani) an, auch stellten sie einige Feuerwurf-Geschütze auf das Thürmlein von San Lorenzo, mit welchem sie im Inneren der Gegend grossen Schaden verursachten.“ A Napoleon korában élő lovag Venturi, aki a berlini „kais. königl. Institut der Künste und Wissenschaft“-nak a veronai és több más Akadémiának tagja volt és a berlini Institutban olvasta fel ezen emlékiratát 1815 jun. 8-án, mindjárt a forrást is felemlíti, ahonnan adatát meríti. Venturi a Muratori Scr. Rer. Ital. Tom. XV. Col. 714-re hivatkozik, amely hely Daniello Chinazzo-nak „Cronaca della guerra di Chiozza tra li Veneziani e genovesi“ című krónikáját tartalmazza. (A krónika eredetije az estei könyvtár kézíratai között található.) A Nagy Lajos korabeli tüzérség történetére annyira nagyjelentőségű sorok a következőkép hangzanak:

Olasz szöveg.

„Lodovico Re d'Ungheria per aiutare il Signore di Padova suo confederato, mando in Italia il gran Vaivoda, il quale passata la

Magyar fordítás.

„Lajos, Magyarország királya, szövetségésének, Padua urának megsegítésére Itáliába küldte a nagy vajdát, aki 5000 magyarral

¹⁰ *Acta Archivi Veneti*. Ed Safarik I. 211. *Ijubič*: Monumenta IV. 195. — V. ö. *Jireček*: A bolgárok története. Ford. *Mayer R.* 396. old.

¹¹ Ezzel a megállapítással kiegészíteni óhajtom a Dr. Miklóssy Zoltán előbb említett tanulmányát, ahol szerző odanyilatkozik, hogy „ebben a háborúban (t. i. az 1378—1381 közöttiben) nem találom nyomát annak, hogy Nagy Lajos felsőolaszországi serege ágyúkat használt volna...”

¹² Az idézetet a könnyebb megérthetés céljából a Rödlich-féle német fordításban közlöm. (*I. m.* 19. old.)

Piave con cinque mila Ungheri, giunse a Padova alli 26. Giugno 1578. Et un giorno dopo tutte le genti Carraresi cavalcarono nel Trivigiano, facendo molto danno; et il Vaivoda mise campo a Mestre e combattè la Bastia, et il Borgo di S. Lorenzo con gran gente di Padovani, *Ungheri*, Furlani et altre genti, che fra Cavalli e Pedoni erano d'intorno a 16. mila persone, e la circondò da tutti i lati, acchiocche Veneziani non potessero soccorrerla, batteneola *con bombarde*, e mangani, e gettò un ponte sul canale, che va da Mestre a Mergara, con grossi bastioni acchiocche Veneziani per quella via non gli dessero soccorso. E dopo lunga battaglia presero il Borgo predetto con molti huomini d'arme; e *messero alcune bombarde sul Campanil di S. Lorenzo* colle quali facevano dentro della Terra grandissimo danno.“

átkelve a Piave folyón, 1578 június 26-án Páduába érkezett. Egy nappal később az összes carraresiek Trivigianóba lovagolnak, hol sok kárt okoznak. A vajda Castelfrancóban ütött táborn. Julius 5-én Pádua urának kapitánya Mestrében táborozott és páduaiakból, *magyarokból*, furlániaiakból és más nemzetiségűekből álló csapatokkal a bástyát és szt. Lorenzo községet ostromolta; a lovasok és gyalogosok száma körülbelül 16.000 fő lehetett és a községet körülfojták minden oldalról, olyképen, hogy azt a velenceiek nem segíthették és ostromolták *ágyúkkal* és hadigépekkel és hidat vertek a Mestréből Mergarába vezető kanálison, mely számos bástyával lett ellátva, hogy ily módon is meggátolják a velenceiek segélynyújtását. Hosszas harc után elfoglalták a községet sok fegyveres foglyot ejtve; és a *sz. Lorenzói templom tornyán egy pár ilyen bombardát helyeztek el*, melyek segítségével messze területen igen nagy kárt okoztak.“

Venturi Daniello Chinazzonak eme sorairól azt olvassa ki, hogy a páduaiak megsegítésére küldött magyar segédc csapatok állították fel az ostromágyúkat s magyarok vitték szt. Lorenzo tornyára is azokat a tűzfegyvereket, mellyel a környéken annyi kárt okoztak ellenfeleiknek. Én nem merek ilyen messzire következtetni. A magyarok csak részt vettek St. Lorenzo ostromában, ahol a tűzfegyvereknek jelentékeny szerep jutott, amiből azonban még nem következik az, hogy ők is hozták magukkal az ágyúkat s hogy ők voltak az ágyúkezelők, bár D. Chinazzonak nem eléggé szabatos szövege alapján az ellenkező sem lehetetlen, amint azt Venturi gondolta.

Hogy magyar csapatok eme harcokban, ahol ágyútűz tette rohaméretté a bástyafalakat, tényleg részt vettek, azt egy más egykorú forrás: az „Istoria Padovana“ is megerősíti; szerinte is „magyarok és más bátor külföldi csapatok“

vettek részt S. Lorenzo elfoglalásában, ahol valósággal „bőgtek az ágyúk és a hadigépek.”¹³

Tényként fogadhatjuk el tehát ama megállapítást, hogy Nagy Lajos 1578—1581.-i hadjáratával kapcsolatban magyar csapatok olyan harcokban vettek részt, hol rohamukat ágyútűz előzte meg.¹⁴

Dr. Erdélyi Gyula.

¹³ *Muratori* Scr. Rer. Ital. XVII. col. 250. *Chronicon Patavinum Galeatii et Andreae Gatarorum*: „Il Capitano de Signore andò a metter campo a Mestre e combattè la Bastia et il Borgo di S. Lorenzo con gran quantità di gente, Terrieri, *Ongheri* et altra forte di forestieri, che furono in circa 16. mila da piè e da cavallo; e messe campo attorno acchioche Veneziani da banda veruna non potessero dargli soccorso, e *piantòvi le bombarde e mangani...*”

¹⁴ V. ö. *L. A. Casati*: *La guerra di Chioggia e la pace di Torino* Saggio storico con documenti inediti. — Firenze 1866. — 40. old., amely mű megállapításunkat mindenben alátámasztja.